

Igor Bai,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Ihor Bai,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
ihor.bai@pu.if.ua

ББК 74.266.4
УДК 74(07)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШКІЛ ГІРСЬКОГО РЕГІОНУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN THE MOUNTAIN REGIONS BY TRADITIONAL FOLK DECORATIVE AND APPLIED ARTS

Стаття присвячена актуальним проблемам підвищення ефективності професійної діяльності вчителів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва, вдосконаленню процесу естетичного виховання молодших школярів. Окреслено проблематику якості викладання та шляхів покращення художньо-творчої діяльності дітей в школах гірського регіону Українських Карпат.

Автором розкриваються провідні шляхи покращення художньо-творчої діяльності вчителів молодших класів на уроках образотворчого мистецтва в школах гірського регіону Українських Карпат.

Ключові слова: художній образ, інтеграція мистецтв, образотворча діяльність, творчість, зображення.

The article deals with the problem of diversity of the content of education, the organizational forms of studies, pedagogical, training methods at the Fine Arts lessons. The problems of teaching quality and the ways of improvement of pupils' artistic activity are exposed in this article.

The author reveals leading ways to improve Art and creativity of teachers at the lessons of fine art in the schools of the mountain region of the Ukrainian Carpathians.

Keywords: artistic image, integration of arts, descriptive activity, creation, image.

Стаття посвящена актуальним проблемам підвищення ефективності професійної діяльності учителів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва, вдосконаленню процесу естетичного виховання молодших школярів. Окреслено проблематику якості викладання та шляхів покращення художньо-творчої діяльності дітей в школах гірського регіону Українських Карпат.

Ключевые слова: художественный образ, интеграция искусств, изобразительная деятельность, творчество, изображения.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Передовий педагогічний досвід, історія педагогічної думки підтверджують необхідність мистецького виховання, одне з головних завдань якого – формування особистості школяра на основі глибокої любові до дитини, розумінні потреб та запитів її внутрішнього духовного світу.

Формування мети статті. Мета статті – визначення шляхів покращення художньо-творчої діяльності вчителів молодших класів на уроках образотворчого мистецтва в школах гірського регіону Українських Карпат.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Не секрет, що образотворче мистецтво в цілому й народне декоративно-прикладне мистецтво зокрема, сприяє формуванню особистості дитини, дозволяє більш глибоко пізнавати довколишній світ у всьому його розмаїтті. Художньо-естетичний розвиток дітей безпосередньо пов'язаний із природними, соціально-культурними, історичними, етнопсихологічними факторами. Формування й закріплення у школярів позитивного ставлення до дійсності, мистецтва, різнопланової мистецької діяльності допоможе вчителям початкових класів втілювати в життя положення регіонального підходу до відбору змісту художньої діяльності – надання переваги насамперед найближчому оточенню, як природному, так і створеному людиною, знайомство з людьми, які зробили певний внесок у вітчизняну й світову культуру й історію, знання місцевих традицій, звернення в процесі пізнання й творчості до різних видів народного мистецтва, характерного для регіону [3, с.20].

У загальній народній культурі важливу роль відіграє декоративне мистецтво – широка галузь образотворчого мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. Декоративно-прикладне мистецтво – це особлива галузь художньої творчості, яка підпорядкована своїм законам розвитку, має свою особливу художньо-образну мову. Митці своїми роботами намагаються естетично прикрасити побут людини, її життєдіяльність, сповідуючи основний принцип єдності краси й доцільності [7, с. 2].

У наш час народне декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну, гедоністичну та ін. Першочергове значення в декоративному мистецтві відіграє виготовлення корисної речі, яка має естетичні якості та цінності, є привабливою ззовні й виконує своє безпосереднє функціональне призначення. Задля успішного оволодіння першочерговими, фундаментальними відомостями з декоративного мистецтва школярі освоюють елементарні навички в орнаменталістиці; здобувають відповідні знання й уміння з основ композиційного та колористичного вирішення візерунків, орнаментів, розписів; набувають належного розуміння понять «стилізація», «ритм», «мотив».

Учні молодших класів шкіл гірського регіону Українських Карпат постійно перебувають під благодійним впливом багатоманітної, яскравої, напрочуд гармонійної народної культури рідного краю, змалечку пізнають народні звичаї та традиції, посилено долучаються до багатогранного мистецького життя. Спілкування з творами народного мистецтва активізує дитячі емоції, викликає творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує почуття, збагачує образне мислення.

Тому ми вважаємо, що акцент у формуванні гармонійної, творчої особистості, у мистецькому, естетичному вихованні слід робити саме на місцевому матеріалі – якнайширшому ознайомленні школярів із можливостями місцевих промислів і ремесел, з народними майстрами та цілими мистецькими династіями, з характерними особливостями місцевого народного ужиткового мистецтва, яке характеризується декоративністю, конструктивністю та орнаментальністю, має різнотипну структуру і включає спадщину багатьох поколінь ремісників (вишивання, різьбярство, гончарство, ткацтво тощо).

Як стверджує І. Червінська, «це сприятиме не тільки збереженню та відродженню народних промислів та ремесел, якими так багаті гірські села, а й забезпечить певну професійну підготовку школярів. Для цього потрібно створити або ж відновити успішно діючі раніше майстерні з усім необхідним для навчання обладнанням. Відкриття таких загальноосвітніх спеціалізованих профільних шкіл з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів та прикладних ремесел дасть змогу створити сприятливі умови для оволодіння системою наукових знань, забезпечити підготовку учня як майбутнього професіонала, що значно полегшить його адаптацію до життя у гірському соціумі» [8].

Успішне навчання дітей у сучасній загальноосвітній школі значною мірою залежить від позиції батьків, які повинні мати реалістичні уявлення про вікові можливості своїх дітей, підтримувати їх й вірити в майбутні успіхи. Батьки зобов'язані допомагати дітям розвивати впевненість у власних силах, заохочувати до виконання посильних завдань у школі і вдома. І, зокрема, найважливіше – батьки повинні постійно спілкуватись із дітьми, дослухатись до їхньої думки, регулярно розмовляти із ними, підтримувати інтерес до пізнання, до творчості, подавати їм у цьому приклад. Батькам варто роз'яснити, яким чином можна сприяти художньо-естетичному розвитку дитини в умовах сім'ї, що саме розуміють педагоги під таким розвитком, які завдання й методи розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва є визначальними.

Провідними завданнями естетичного виховання дітей є: розвиток прагнення самостійно творити прекрасне, втілювати свої почуття, думки, мрії в різноманітних художніх матеріалах; формування самої здатності «милюватись», «бачити», відчувати красу як у мистецтві, так і в інших її проявах – у природі, побуті, стосунках між людьми, в родині.

У своїх творах діти намагаються розповісти дорослим про власне розуміння життя, свої потреби, прагнення; демонструють свої захоплення, інтереси, переживання. Беззаперечно, що за аналізом процесу занять дитини образотворчою діяльністю та її результатами батьки можуть глибше пізнати її внутрішній світ: почуття, інтереси, оцінки, здібності, потреби. Вміння «читати» дитячі малюнки, спілкуватися з дитиною на основі їхнього аналізу допоможе досягти діалогу, порозуміння й поліпшення стосунків у сімейному колі [4, с. 360].

Слід зазначити, що спеціалізованих навчальних кабінетів образотворчого мистецтва в початкових школах гірського регіону вкрай мало. Не відповідає сучасним потребам і навчально-методичне забезпечення уроків образотворчого мистецтва, матеріальна база освітніх закладів у цілому. Окрім незадовільного матеріально-технічного стану, в сучасній початковій школі гірського регіону існують й інші проблеми функціонування і розвитку: професійне старіння вчителів, низький рівень надходження фахової інформації; наявність значної кількості класів-комплектів та потреба їх забезпечення широким спектром освітніх послуг відповідного рівня якості; проблема нестандартних умов функціонування шкіл; довготривала відсутність батьків та виховання учнів людьми похилого віку.

Аналізуючи проблематику впливу гірського середовища на розвиток, навчання і виховання учнів-горян, В.Хрущ зазначає, що попри складні географічні умови, значні труднощі соціально-побутового характеру «...життя спільноти в горах сьогодні вирізняється високою духовністю, а не розвинутими технологіями, а також багатими своєрідними традиціями, які необхідно поєднати з інноваційним змістом, формами і методами діяльності» [5, с. 80].

Одними з найвагоміших чинників, які впливають на формування дітей горян, безперечно, є специфічне ландшафтно-кліматичне оточення та соціальні умови проживання – неймовірно багата природа краю, суворий клімат, незначна густина населення, господарська діяльність і сам уклад життя мешканців гір. Перелічені чинники не могли не позначитись і на формуванні особливих етнопсихологічних рис характеру жителів Карпат [6, с.136]. На нашу думку, реалізація освітньої галузі «Мистецтво» Державного стандарту початкової загальної освіти в умовах гірської школи вимагає певної корекції змісту освіти з урахуванням специфіки регіону.

Дослідник Г.Падалка визначає педагогічні умови навчання мистецтв як цілеспрямовано створені чи використовувані обставини, що забезпечують можливість досягнення його результативності. Серед першочергових педагогічних умов мистецького навчання:

- створення позитивної атмосфери навчання;
- досягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня в навчальному процесі;
- забезпечення пріоритету практичної діяльності.

На уроках образотворчого мистецтва повинні панувати заохочення і підтримка найменших спроб учня до самостійних дій, до вираження власної думки, до висловлення свого судження. В професійному арсеналі педагога на заняттях образотворчого мистецтва має переважати схвалення, а не критика, відзначення кращого, спрямованість на похвалу, а не на засудження. Учителю, що налаштований на добро, побачить в школярах, перш за все, їх навчальні досягнення, а не невдачі, висловлюватиме свою повагу до художніх спроб дітей, до мистецьких успіхів, бодай найменших [3, с.20].

Перебування дітей серед різноманітної та дивовижної природи дозволяє їм накопичувати життєві враження, помічати та осмислювати існуючі в природі закономірності, уявляти, мислити, фантазувати. Все це створює необхідні передумови для більш широкого використання такого виду занять, як декоративне малювання, малювання з натури, по пам'яті та за уявою; зміщення акцентів із уже звичного репродукування на самостійне створення учнями нових образів.

Введення в практику роботи школярів базових елементів з відомих їм місцевих промислів та ремесел допоможе швидше та набагато якісніше освоїти та зрозуміти специфіку декоративно-ужиткового мистецтва, народної орнаментики (художня вишивка, кераміка, писанкарство, лозоплетіння, килимарство, ліжникарство тощо). Постійне перебування учнів під позитивним впливом матеріальної та духовної культури рідного краю сприятиме якнайповнішому розкриттю і вдосконаленню природних здібностей, оскільки саме за таких умов етнопсихологічні особливості дітей певного народу використовуються найдоцільніше (Д.Тхоржевський).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Жива, творча атмосфера навчальних закладів, продумана система стимулюючих факторів розвитку, в тому числі й урізноманітнення змісту освіти в значній мірі сприятимуть формуванню гармонійної, духовно здорової особистості, здатної до нестереотипного асоціативно-творчого мислення, культури почуттів та поведінки. На наше глибоке переконання народне декоративно-прикладне мистецтво різних регіонів України є однією з головних складових виховання естетичних смаків та творчих можливостей сучасної учнівської молоді.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з проблемою підготовки вчителя до застосування інтерактивних методів на уроках образотворчого мистецтва у початковій школі.

1. Демченко І.І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва / І.І. Демченко, М.О. Пічкур, Т.О. Близнюк: Монографія. – К.: Омід, 2009. – 218 с.
2. Комарова Т. Образотворча діяльність у дитячому садку / Т.Комарова: Програма та методичні рекомендації. Для занять з дітьми 2-6 років. – Х.: Видавництво «Ранок», 2007. – 176 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Полякова Г. та ін. Образотворче мистецтво, 1 – 7 класи / Г. Полякова: Навчально-методичний посібник для вчителів. – Харків: Скорпій, 2001. – 160 с.
5. Хрущ В. Гірський регіон як особливе макросередовище навчання, виховання і розвитку учнів // Гірська школа Українських Карпат. Науково-методичний журнал. – Івано-Франківськ. – 2006. – № 1. – С. 76-82.
6. Хрущ О. Учням гірських шкіл про етнопсихологічні особливості характеру горян // Гірська школа Українських Карпат. Науково-методичний журнал. – Івано-Франківськ. – 2006. – №1. – С. 136-140.
7. Мамчур Н.С. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків студентської молоді / Н. Мамчур // Педагогічний альманах: збірник наукових праць. Вип. 5 / Південноукр. регіон. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. – Херсон, 2010. – С. 31-35.
8. Червінська І.Б. Соціокультурний простір громадсько-активної школи Карпатського регіону / І.Б. Червінська Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол.ред. Лабунець В.М.] . – Вип. 22 (1-2017). – Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2017. – С. 234-240

Reference

1. Demchenko I.I., Tvorchy rozvytok uchniv pochatkovoї shkoly zasobamy obrazotvorchoho mystetstva / I.I. Demchenko, M.O. Pichkur, T.O. Blyzniuk: Monohrafiia. – K.: Omida, 2009. – 218 s.
2. Komarova T. Obrazotvorcha diialnist u dytiachomu sadku / T.Komarova: Prohrama ta metodychni rekomendatsii. Dlia zaniat z ditmy 2-6 rokov. – Kh.: Vydavnytstvo «Ranok», 2007. – 176 s.
3. Padalka H.M. Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplyn) / H.M.Padalka – K.: Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.
4. Poliakova H. ta in. Obrazotvorche mystetstvo, 1 – 7 klasy / H. Poliakova: Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv. – Kharkiv: Skorpion, 2001. – 160 s.
5. Khrushch V. Hirskyi rehion yak osoblyve makrosередovishche navchannia, vykhovannia i rozvytku uchniv // Hirska shkola Ukrainskykh Karpat. Naukovo-metodychnyi zhurnal. – Ivano-Frankivsk. – 2006. – No 1. – S. 76-82.
6. Khrushch O. Uchniam hirskykh shkil pro etnopsykholohichni osoblyvosti kharakteru horian // Hirska shkola Ukrainskykh Karpat. Naukovo-metodychnyi zhurnal. – Ivano-Frankivsk. – 2006. – No1. – S. 136-140.
7. Mamchur N.S. Narodne dekoratyvno-prykladne mystetstvo yak zasib vykhovannia estetychnykh smakiv studentskoi molodi / N. Mamchur // Pedahohichnyi almanakh: zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 5 / Pivdennoukr. rehion. in-t pisladyplom. osvity ped. kadriv. – Kherson, 2010. – S. 31-35.
8. Chervins'ka I.B. Sotsiokul'turnyy prostir hromads'ko-aktyvnoyi shkoly Karpats'koho rehionu / I.B. Chervins'ka Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka : Zbirnyk naukovykh prats' / Kam'yanets'-Podil's'kyi natsional'nyy universytet imeni Ivana Ohiyenka; Instytut pedahohiky NAPN Ukrayiny [hol.red. Labunets' V.M.] . – Vyp. 22 (1-2017). – CH.1. Kam'yanets'-Podil's'kyi, 2017. – S. 234-240